

Olga Arent

Przestępstwo porwania lub przetrzymywania dla okupu w prawie kanonicznym Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego

Civitas et Lex nr 3, 71-92

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRAWO KANONICZNE / CANON LAW

OLGA ARENT

PRZESTĘPSTWO PORWANIA LUB PRZETRZYMYWANIA DLA OKUPU W PRAWIE KANONICZNYM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO OBRZĄDKU ŁACIŃSKIEGO

Przedmiotem niniejszego artykułu są zagadnienia związane z zachowaniami polegającymi na porwaniu lub przetrzymywaniu, inspirowane chęcią uzyskania korzyści materialnych w zamian za uwolnienie osoby lub osób uprowadzonych lub przetrzymywanych. Podobnie jak w prawie polskim i w innych systemach prawa karnego, w prawie kanonicznym Kościoła katolickiego stanowią one przestępstwa.

Osnowa artykułu obejmuje ukazanie ewolucji norm prawnych regulujących wymienione przestępstwa oraz analizę dogmatyczno-prawną przepisów Kodeksu prawa kanonicznego (KPK) dla Kościoła obrządku łacińskiego z roku 1983, które je określają. Wyjaśniony zostanie także problem notyfikacji tego rodzaju przestępstw oraz kwestia przedawnienia ich ścigania. Regulacja tego rodzaju przestępstw w ujęciu Kodeksu kanonów Kościołów wschodnich z roku 1990 zostanie podjęta w odrębnym opracowaniu.

1. Zarys historii przestępstwa porwania lub przetrzymywania w prawie kanonicznym

1.1. Problem porwania lub przetrzymywania w prawie przedkodeksowym

Kościół katolicki już we wczesnym średniowieczu karał sprawców zastosowania przymusu fizycznego wobec duchownych i zakonników. W IX w. za wywarcie przymusu wobec wymienionych osób biskupi nakładali ciężkie pokuty, a tych sprawców, którzy nie dawali oznak poprawy postępowania i w możliwym stopniu nie naprawili szkód, jako opornych prawu karał ekskomuniką. Jeżeli zaś sprawca dopuścił się zranienia albo spowodował swoim działaniem śmierć biskupa, zaciągał ekskomunikę z mocy samego prawa.

OLGA ARENT, mgr prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz L.L.M. in Comparative Law w Levin College of Law University of Florida; e-mail: olga.arent@gmail.com

W początkach XIII w. z powodu nasilenia się zbrojnych napadów na duchownych katolickich papież Innocenty II ogłosił na Soborze Laterańskim II w 1139 r. kanon 15 rozpoczynający się od słów: *si quis, suadente diabolo* (jeżeli ktoś z podszeptu szatana), na mocy którego sprawcy tych napadów zaciągali z chwilą popełnienia przestępstwa ekskomunikę *latae sententiae*. Uwolnienie z tego rodzaju ekskomuniki było niezwykle trudne, ponieważ nawet w niebezpieczeństwie śmierci biskup na zdjęcie tej kary z przestępcy musiał uzyskać zgodę samego papieża. Tego rodzaju kara funkcjonowała w prawie kanonicznym do czasu konstytucji papieża Piusa IX *Apostolice Sedis*. Jej kanon 5 penalizował czyny polegające na zabójstwie, znęcaniu się, prześladowaniu, porwaniu, uwięzieniu, zatrzymaniu lub złośliwym dokuczaniu, jeżeli czyny te były wymierzone przeciwko kardynałom, patriarchom, arcybiskupom, biskupom, legatom i nuncjuszom Stolicy Apostolskiej. Sprawcom groziła kara *latae sententiae* zastrzeżona w specjalny sposób Stolicy Apostolskiej. Jeżeli natomiast zamach ze strony sprawców był skierowany na innych duchownych i zakonników, wówczas zaciągali oni karę ekskomuniki *latae sententiae* zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej w zwykły sposób.

Podkreślić należy, że już od średniowiecza dobrem prawnie chronionym była wolność tylko niektórych kategorii osób fizycznych. Przede wszystkim chroniono wolność kobiet przed zmuszeniem do zawarcia związku małżeńskiego. Sobór trydencki (1545–1563) w związku z licznymi porwaniami kobiet w celach lubieżnych lub małżeńskich ustanowił przeszkodę małżeńską rozrywającą, czyli powodującą nieważność małżeństwa z tytułu uprowadzenia kobiety, i obłożył ekskomuniką *latae sententiae* zarówno sprawcę uprowadzenia, jak i wszystkich, którzy udzielali mu rad lub pomocy oraz nałożył wieczystą infamię i ogłosił ich niezdolnymi do piastowania jakichkolwiek godności. Jeżeli zaś takich czynów dopuściliby się duchowni, mieli być deponowani. Co więcej, sprawca takiego uprowadzenia musiał dać posag uprowadzonej kobiecie¹.

Wraz z wejściem w wiek XX Kościół dostrzegł potrzebę reform i odnowienia swojej dyscypliny. Prace nad pierwszą kodyfikacją prawa kanonicznego Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego rozpoczęły się od momentu powołania przez papieża Piusa X 19 marca 1904 r. Komisji Kodyfikacyjnej i kolegium konsultorów. Prace zostały zakrojone na szeroką skalę, a udział w nich wzięli, oprócz kardynałów i biskupów uprawnionych do udziału w soborze powszechnym, także przedstawiciele uczelni i instytucji kościelnych. Przedstawienie projektu Kodeksu prawa kanonicznego odbyło się na tajnym konsystorzu w grudniu 1916 r. Pierwszą nowoczesną kodyfikację prawa kanonicznego promulgował papież Benedykt XV 27 maja 1917 r., zaś kodeks wszedł w życie 19 maja 1918 r.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. (KPK 1917) miał moc wiążącą w Kościele katolickim obrządku łacińskiego, a w sprawach wyraźnie wskazanych lub z samej ich natury wynikających, obowiązywał również wiernych Kościołów wschodnich. Wskazać należy, iż, jak każda pionierska kodyfikacja, kodeks

¹ Zob. Concilium Tridentinum, sess. XXIV–XXV, *De reformatione*, Lipsiae 1853, cap. 6; F. Wernz, *Ius canonicum*, t. VII: *Ius poenale ecclesiasticum*, Rzym 1937, s. 528–531.

unormował wiele instytucji, które wcześniej nie miały formy prawa pisanego, tj. wynikały z doktryny lub zwyczaju, a ponadto wprowadził wiele nowatorskich jak na tamte czasy rozwiązań odpowiadających potrzebom nowej epoki.

1.2. Regulacje prawne dotyczące porwania lub przetrzymywania w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 r.

Kwestia porwania lub przetrzymywania osób w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 r.² została uregulowana w kan. 2343 i 2353.

Zastosowanie przymusu fizycznego wobec papieża, kardynałów, legatów, patriarchów, arcybiskupów i biskupów oraz innych duchownych lub zakonników obojga płci³, stanowiące tzw. czynną zniewagę duchownych (określaną także jako „naruszenie przywileju kanonu”), w KPK 1917 zostało uregulowane w kan. 2343 § 1–4:

- § 1. *Qui violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit:*
 - n.1. *Excommunicationem contrahit latae sententiae Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatam; et est ipso facto vitandus;*
 - n.2. *Est ipso iure infamis;*
 - n.3. *Clericus est degradandus.*
- § 2. *Qui in personam S. R. E. Cardinalis vel Legati Romani Pontificis:*
 - n.1. *In excommunicationem incurrit latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam;*
 - n.2. *Est ipso iure infamis;*
 - n.3. *Privetur beneficiis, officiis, dignitatibus, pensionibus et quolibet munere, siquod in Ecclesia habeat.*
- § 3. *Qui in personam Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi etiam titularis tantum, incurrit in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam.*
- § 4. *Qui in personam aliorum clericorum vel utriusque sexus religiosorum, subiacet ipso facto excommunicationi Ordinario proprio reservatae, qui praeterea aliis poenis, si res ferat, pro suo prudenti arbitrio eum puniat⁴.*

Franciszek Bączkowicz w komentarzu do tego kanonu wyjaśniał, że czynna zniewaga (*violenta manuum iniectio*) polegała bądź na sprawieniu bólu fizycznego przez pobicie, zranienie, popchnięcie itp., bądź na ograniczeniu wolności osobistej przez uwięzienie, ściganie itp., bądź na znieważeniu godności przez jakikolwiek czyn zewnętrzny, jak podarcie odzieży, zerwanie kapelusza z głowy, obrzucenie błotem itp.⁵ Wymieniony kanonista przychylił się także do zdania

² *Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Romae 1934.

³ Szerzej na ten temat zob. F.A. Liuzzi, *De delictis contra auctoritates ecclesiasticas*, Romae 1942, s. 159nn.

⁴ KPK 1917, kan. 2343, § 1–4.

⁵ F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. III, Opole 1958, s. 525; P.M. Conte (A) Coronata, *Institutiones iuris canonici*, vol. IV: *De delictis et poenis*, Turyn–Rzym 1951, n. 1985; A. Vermersch, J. Creusen, *Epitome iuris canonici*, t. III, Mechliniae–Rzym 1925, n. 542; F. Wernz, dz. cyt., n. 454; I. Chelodi, *Jus poenale et orod procedendi in iudiciis criminalibus iuxta*, Trident 1920, n. 75.

innych komentatorów kan. 2343 KPK 1917, że popełniał przestępstwo i zaciągał ekskomunikę⁶ także ten sprawca, który czynnie znieważył nowicjusza zakonnego obojga płci (kan. 614 KPK 1917) lub członka stowarzyszenia prowadzącego życie wspólne bez publicznych ślubów zakonnych (kan. 630 KPK 1917)⁷.

Norma sankcjonująca kan. 2343 § 1 KPK 1917 za zniewagę czynną papieża przewidywała ekskomunikę *latae sententiae* zastrzeżoną *specialissimo modo* (w najspecjalniejszy sposób) Stolicy Apostolskiej, a sprawca z mocy samego prawa był uważany za nietolerowanego oraz zaciągał infamię prawną. Jeżeli zaś był duchownym, należało go ponadto degradować⁸. Przepis tego kanonu zgodnie z orzeczeniem Kongregacji Świętego Oficjum z 21 czerwca 1934 r. został rozciągnięty także na wiernych katolickich Kościołów wschodnich⁹.

Natomiast w myśl kan. 2343 § 2 KPK 1917, kto czynnie znieważył kardynała lub legata papieskiego popadał z mocy samego prawa w ekskomunikę zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej *speciali modo* (w specjalny sposób), zaciągał także infamię prawną oraz pozbawiano go przywilejów, urzędów, godności, pensji i jakiegokolwiek zadania w Kościele katolickim¹⁰. Tej samej karze podlegał ten, kto znieważył patriarchę, arcybiskupa lub biskupa, nawet tytularnego (kan. 2343 § 3 KPK 1917).

Zgodnie zaś z kan. 2343 § 4 KPK 1917, kto czynnie znieważył innych duchownych lub zakonników obojga płci, z mocy prawa zaciągał ekskomunikę zastrzeżoną własnemu ordynariuszowi i w razie potrzeby (*si res ferat*) miał być ukarany stosownie do jego uznania także innymi karami¹¹.

Należy przypuszczać, że kary dodatkowe spotykały sprawcę zawsze wtedy, gdy jego czyn był motywowany chęcią uzyskania korzyści materialnych, m.in. poprzez żądanie okupu. Podkreślić jednak należy, że żaden z przepisów tego kanonu przestępstw nie typizował indywidualnego przestępstwa porwania lub przetrzymywania dla okupu.

W tytule XIV KPK 1917 *De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores* zamieszczone zostały także kan. 2353 i 2354, które wzorem ustawodawstw państwowych regulowały m.in. czyny bezprawnego porwania lub przetrzymywania człowieka.

Can 2353: *Qui intuitu matrimonii vel explendae libidinis causa rapuerit mulierem nolentem vi aut dolo, vel mulierem minoris aetatis consentientem quidem, sed insciis vel contradicentibus parentibus aut tutoribus, ipso iure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et insuper aliis poenis pro gravitate culpaē plectatur.*

⁶ Zob. P. Kurczyński, *De natura et observantia poenarum latae sententiae*, Lublin 1938, s. 85–92.

⁷ F. Bączkowiec, dz. cyt., s. 525.

⁸ Degradacja była najcięższą spośród kar duchownych i polegała na pozbawieniu stanu duchownego, zawierała w sobie: 1) depozycję; 2) pozbawienie na zawsze prawa noszenia sukni duchownej; 3) przeniesienie do stanu świeckiego, zob. KPK 1917, kan. 2305, § 1.

⁹ Zob. *Congregatio S. Officii*, „Acta Apostolicae Sedis” 1934, 26, s. 550.

¹⁰ M. Myrcha, *Prawo karne. Komentarz do piątej księgi Kodeksu prawa kanonicznego*, t. II: Kara, cz. 1: *Przepisy ogólne*, Warszawa 1960, s. 214–216.

¹¹ Szerzej zob. W. Szmyd, *Kary kościelne*, Kraków 1929, s. 10nn.

Can 2354, § 1: *Laicus qui fuerit legitime damnatus ob delictum homicidii, raptus impuberum alterutrius sexus, venditionis hominis in servitutum vel alium malum finem, usurae, rapinae, furti qualificati vel non qualificati in re valde notabili, incendii vel malitiosae ac valde notabilis rerum destructionis, gravis mutilationis vel vulnerationis vel violentiae, ipso iure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et a quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat, firmo onere reparandi damna.*

§ 2 *Clericus vero qui aliquod delictum commiserit de quibus in §1, a tribunali ecclesiastico puniatur, pro diversa reatus gravitate, poenitentiis, censuris, privatione officii ac beneficii, dignitatis, et, si res ferat, etiam depositione; reus vero homicidii culpabilis degradetur*¹².

W kan. 2353 KPK 1917 została przewidziana sankcja karna wykluczenia od kościelnych aktów prawnych i obligatoryjnego wymierzenia odpowiednich kar¹³ stosownie do wielkości winy¹⁴ za uprowadzenie przemocą lub podstępem kobiety wbrew jej woli albo kobiety małoletniej bez wiedzy lub wbrew woli jej rodziców czy opiekunów prawnych.

Do bytu przestępstwa wymagano jednak, by sprawca działał w celu zawarcia małżeństwa lub w celach lubieżnych. W kanonie tym nie mieścił się zatem czyn uprowadzenia dla okupu¹⁵.

Porwanie dla okupu było jednak penalizowane z kan. 2354 KPK 1917, w którym jeden z czynów zagrożonych sankcją karną polegał na uprowadzeniu nieletniej osoby bez względu na płeć¹⁶. Sprawca tego czynu z mocy samego prawa był wykluczony od wykonywania kościelnych aktów prawnych, miał także obowiązek naprawienia szkód wynikających z popełnionego przestępstwa, a jeżeli był duchownym, obligatoryjnie należało mu – stosownie do ciężkości winy¹⁷ – nałożyć odpowiednie pokuty czy cenzury¹⁸, pozbawić urzędu, beneficjum (majątku kościelnego) lub godności, a w razie potrzeby ukarać także depozycją¹⁹.

¹² KPK 1917, kan. 2353, 2354.

¹³ Szerzej zob. M. Myrcha, *De lege ferenda in iure poenali canonico animadversiones*, „Prawo Kanoniczne” 1975, nr 3–4, s. 43–80.

¹⁴ M. Myrcha, *Nieświadomość bezprawności a wina w karnym ustawodawstwie kanonicznym i polskim*, „Polonia Sacra” 1955, nr 4, s. 276–407.

¹⁵ Szerzej na ten temat zob. Ch. Augustine, *A Commentary on the new Code of Canon Law*, vol. VIII, London 1924, s. 35nn.; F.A. Blat, *Commentarium textus Codicis Iuris Canonici, Liber V: De delictis et poenis*, Romae 1924, s. 189nn.; F. Cappello, *Tractatus canonico-moralis de censuris iuxta Codicem Iuris Canonici*, Taurini–Romae 1950, s. 232–236; R. Salucci, *Il diritto penale secondo il Codice di Diritto Canonico*, vol. II, Subiaco 1930, s. 15nn.; J. Sole, *De delictis et poenis, Praelectiones in Lib. V Codicis Iuris Canonici*, Romae 1920, s. 50nn.

¹⁶ F. Wernz, P. Vidal, *Ius canonicum*, ed. 2, t. VII: *Ius poenale ecclesiasticum*, Romae 1951, s. 531–534.

¹⁷ Szerzej na temat winy w prawie kanonicznym zob. M. Myrcha, *Problem winy w karnym ustawodawstwie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 1974, nr 3–4, s. 141–205.

¹⁸ Szerzej zob. M. Myrcha, *Ekskomunika*, odbitka z kwart. „Polonia Sacra” i „Prawo Kanoniczne”, Warszawa 1959; tenże, *Suspensa*, „Prawo Kanoniczne” 1967, nr 1–2, s. 89–103; 1968, nr 3–4, s. 155–227; 1969, nr 1–2, s. 161–272; tenże, *Interdykt*, „Prawo Kanoniczne” 1959, nr 1–2, s. 73–300.

¹⁹ Depozycja była karą odwetową i polegała na złożeniu z urzędu, powodowała ponadto: 1) suspensę od urzędu; 2) niezdatność do wszelkich urzędów, beneficjów, godności, pensji i obowiąz-

Przestępstwa, o których mowa powyżej, należały do tzw. przestępstw *mixti fori*, czyli przestępstw mieszanych. Dlatego tam, gdzie na podstawie konkordatu lub prawa zwyczajowego duchowni za popełnione przestępstwa odpowiadali przed sądami świeckimi, należało w myśl kan. 2223 § 3 n. 2 i 3 KPK 1917 wstrzymać się od wymierzenia kary kanonicznej albo ją odpowiednio złagodzić²⁰.

Należy nadmienić, że przestępstwa te, generalnie ujmując, były wymierzone przeciwko wolności człowieka. Już na etapie kodeksu z 1917 r. prawodawca kościelny miał świadomość, że prawo do wolności jest obok prawa do życia jednym z podstawowych, naturalnych uprawnień osoby ludzkiej²¹.

2. Problem notyfikacji przestępstw porwania lub przetrzymywania dla okupu w praktyce kościelnej

Trudno jest ukazać skalę zjawiska uprowadzeń lub przetrzymań dla okupu, które byłyby przedmiotem kanonicznego postępowania karnego. Kościół Katolicki nie prowadzi bowiem oficjalnych statystyk dotyczących przestępczości zagrażającej jego porządkowi. Jednakże doniesienia prasowe potwierdzają istnienie licznych uprowadzeń osób duchownych i zakonnych, głównie na terenach misyjnych, a także wiernych świeckich na terenach, na których trwają prześladowania chrześcijan. Należy podkreślić, że kwestia ta wymaga szczegółowych badań i z pewnością z czasem, podobnie jak to od niedawna ma miejsce odnośnie do najcięższych przestępstw przeciwko obyczajom – także omawiane przestępstwa będą rejestrowane w kartotekach kurii diecezjalnych i Stolicy Apostolskiej²².

3. Reforma kanonicznego prawa karnego

Po II wojnie światowej nastąpiły szybkie zmiany społeczne i Kościół katolicki stanął wobec konieczności zreformowania swojego stanowiska wobec świata i swojego systemu prawnego. Na konsystorzu 25 stycznia 1959 r. papież Jan XXIII zapowiedział zwołanie Soboru Watykańskiego II (1962–1965), jak również rewizję częściowo zdezaktualizowanego Kodeksu prawa kanonicznego

ków kościelnych; 3) pozbawienie tychże urzędów itp., jakie ukarany posiadał i to nawet tych, które stanowiły jego tytuł kanoniczny do święceń. Nie pociągała natomiast za sobą wykluczenia ze stanu duchownego, dlatego też nie pozbawiała przywilejów stanu duchownego ani też nie uwalniała od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, np. od celibatu lub liturgii godzin (brewiarza); zob. KPK 1917, kan. 2303, § 1; szerzej zob. M. Myrcha, *Depozycja i degradacja*, „Prawo Kanoniczne” 1959, z. 3–4, s. 125–229.

²⁰ F. Bączkiewicz, dz. cyt., s. 539.

²¹ E. Szafrowski, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. II, Warszawa 1979, s. 609.

²² Zob. F. Lempa, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013, s. 28.

z 1917 r. Pierwsze posiedzenie Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. odbyło się w Rzymie 12 listopada 1963 r.²³ W maju 1980 r. Komisja ta opublikowała oficjalną wersję schematu nowego Kodeksu prawa kanonicznego. Promulgacja tego kodeksu nastąpiła 25 stycznia 1983 r., a wszedł on w życie 27 listopada 1983 r.²⁴

Analogiczną Papieską Komisję ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego powołał 10 czerwca 1972 r. papież Paweł VI. Prace tej Komisji zostały zainaugurowane 8 marca 1974 r. Jednolity tekst projektu kodeksu, pt. *Schemat Kodeksu prawa kanonicznego wschodniego* został opublikowany w październiku 1986 r. Ostatecznie kodeks prawa wspólnego katolickich Kościołów wschodnich z woli papieża Jana Pawła II otrzymał tytuł *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich* i został promulgowany 18 października 1990 r., a wszedł w życie rok później, czyli 1 października 1991 r.²⁵

W jednym i drugim kodeksie znalazły się normy penalizujące naruszenia wolności i godności osoby ludzkiej²⁶.

Kwestia uprowadzenia lub przetrzymywania dla okupu mieści się w przepisach Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. (KPK 1983) zawartych w kan. 1370 i kan. 1397. Natomiast w Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich z roku 1990 (KKKW 1990) odnoszą się do niej przepisy kan. 1445 i kan. 1451.

4. Porwanie lub przetrzymywanie dla okupu według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.

4.1. Ochrona karna przewidziana w kan. 1370 § 1–3 KPK 1983

Kanon 1370 KPK 1983 stanowi:

„§ 1. Kto stosuje przymus fizyczny wobec Biskupa Rzymskiego, podlega ekskomunice, wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej; jeśli jest duchownym, można dodać stosownie do ciężkości przestępstwa także inną karę, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego.

²³ Szerzej zob. P. Ciprotti, *Animad versiones ad Schema „De iure poenali canonico”*, „Prawo Kanoniczne” 1976, nr 1–2, s. 3–11.

²⁴ Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973; szerzej zob. M.V. Missiroli, L. Musselli, *Il processo di codificazione del diritto penale canonico*, Padova 1983, s. 27–148; P. Hemperek, W. Góralski, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. 1, cz. 1, Lublin 1995, s. 163–168.

²⁵ Zob. F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, Białystok 2013, s. 45–50.

²⁶ Szerzej zob. J. Arias, *Livre VI – Les Sanctions dans l’eglise*, w: *Code de Droit Canonique*, sous la direction de E. Caparros, M. Thériault, J. Thorn, Montreal 1990, s. 808nn.; A. Borras, *Les sanctions dans l’Eglise*, Paris 1990, s. 194–195; A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Cittá del Vaticano 1996, s. 357–359.

- § 2. Kto czyni to względem posiadającego sakrę biskupią, podlega interdyktowi wiążącemu mocą samego prawa, a jeśli jest duchownym, również suspensie wiążącej mocą samego prawa.
- § 3. Kto stosuje przymus fizyczny wobec duchownego lub zakonnika, z pogardy dla wiary, Kościoła, władzy lub posługi kościelnej, powinien być ukarany sprawiedliwą karą²⁷.

4.1.1. Dobro prawnie chronione

Tytuł II, pod którym zamieszczono kan. 1370 KPK 1983, nosi nazwę „Przestępstwa przeciwko autorytetom kościelnym i wolności Kościoła”²⁸. Tak więc przedmiotem ochrony przewidzianym w tym tytule są różne autorytety kościelne, czyli organy władzy kościelnej, jak i wolność działania podmiotów reprezentujących Kościół katolicki. W szczególności ochroną prawną w tym kanonie objęci są duchowni, czyli wierni mający święcenia, oraz zakonnicy obojga płci, którzy dla dobra Kościoła pełnią w nim różne stałe lub zleczone zadania. Jakkolwiek z racji przyjętego chrztu wszyscy wierni są sobie równi co do godności, jak i co do udziału w misji Chrystusa²⁹, tym niemniej każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem, współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego, czyli Kościoła³⁰. W ślad za postanowieniami Dekretu soborowego o życiu i posłudze kapłanów *Presbyterorum ordinis*³¹, kan. 212 § 1 KPK 1983 stanowi, że „to, co święci szafarze, jako reprezentanci Chrystusa, wyjaśniają jako nauczyciele wiary albo postanawiają jako kierujący Kościołem, wierni świadomi własnej odpowiedzialności, obowiązani są wypełniać z chrześcijańskim posłuszeństwem”³².

Należy podkreślić, że szacunek należny duchownym nie wynika z racji przywileju, lecz z racji funkcji sprawowanych przez nich we wspólnocie Kościoła

²⁷ CIC 1983, can. 1370: „§ 1. Qui vim physicam in Romanum Pontificem adhibet, in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam incurrit, cui, si clericus sit, alia poena, non exclusa dimissione e statu clericali, pro delicti gravitate addi potest. §2. Qui id agit in eum qui episcopali characterem pollet, in interdictum latae sententiae et, si sit clericus, etiam in suspensionem latae sententiae incurrit. § 3. Qui vim physicam in clericum vel religiosum adhibet in fidei vel Ecclesiae vel ecclesiasticae potestatis vel ministrii contemptum, iusta poena puniatur”.

²⁸ Szerzej zob. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. IV, Warszawa 1986, s. 352–353; W. H. Woestman, *Title VI – Offenses Against Human Life and Liberty, Ecclesiastical Sanctions and the Penal Process, A commentary on the Code of Canon Law*, Ottawa 2000, s. 147–150; V. de Paolis, *Penal Sanctions, Penal Remedies and Penances in Canon Law*, w: *The Penal Process and the Protection of Rights in Canon Law*, ed. P.M. Dugan, Montrea 2005, s. 145–182; V. de Paolis, *Le sanzioni nella Chiesa*, w: *Il Diritto nel Mistero della Chiesa*, Roma 1992, s. 532–533.

²⁹ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 9.

³⁰ KPK 1983, kan. 208: „Z racji odrodzenia w Chrystusie wszyscy wierni są równi co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego”; CIC 1983, can. 208: „Inter fideles omnes, ex eorum quidem in Christo regeneratione, vera viget quoad dignitatem et actionem aequalitas, qua cuncti, secundum propriam cuiusque conditionem et munus, ad aedificationem Corporis Christi cooperantur”.

³¹ Zob. Sobór Watykański II, *Dekret o życiu i posłudze kapłanów „Presbyterorum ordinis”*, nr 7.

³² CIC 1983, can. 212: „§ 1. Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tamquam fidei magistri declarant aut tamquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles, propriae responsabilitatis consci, Christiana obaedientia prosequi tenentur”.

i władzy święceń, która jest święta (*potestas sacra*)³³. Rozwiązania prawne przyjęte w kan. 1370 KPK 1983, jak trafnie zauważa Bruno F. Pighin, są rezultatem głębokich przemyśleń Soboru Watykańskiego II natury eklezjalnej, które nakazują oceniać całkowicie odmiennie, niż to miało miejsce w przeszłości, rzeczywistość przemocy fizycznej w stosunku do osób mających święcenia oraz zakonnych osób konsekrowanych obojga płci³⁴.

Reasumując, należy zatem stwierdzić, że w omawianym kanonie chronione jest zarówno dobro publiczne Kościoła, jak i nietykalność osoby ludzkiej będącej funkcjonariuszem kościelnym oraz jej wolność działania.

4.1.2. Znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego

4.1.2.1. Podmiot przestępstwa – sprawca

Znamię podmiotu przestępstwa określonego w kan. 1370 KPK 1983 zostało określone zaimkiem osobowym *qui* (kto). Takie określenie wskazuje, że przestępstwo to może popełnić każdy uznany w prawie kanonicznym za osobę zdolną do popełnienia przestępstwa. Innymi słowy, przestępstwo to należy do kategorii przestępstw powszechnych.

Zważywszy na to, że zgodnie z kan. 11 KPK 1983 ustawom czysto kościelnym podlegają ochrzczeni w Kościele katolickim lub do niego przyjęci posiadający jednak wystarczające używanie rozumu – krąg podmiotów zdolnych do popełnienia przestępstwa kościelnego tworzą jedynie osoby należące do Kościoła katolickiego³⁵.

Zgodnie z kan. 1322 KPK 1983 habitualnie pozbawionych używania rozumu uważa się za niezdolnych do popełnienia przestępstwa, chociażby wydawali się zdrowi w chwili przekroczenia ustawy lub nakazu karnego. Taki stan umysłu w rozumieniu prawa kanonicznego musi być następstwem trwałych zaburzeń natury psychicznej. Już w kan. 2201 § 2 KPK 1917 przyjęto zasadę, że w wypadku remisji stanu chorobowego (*lucida intervalla*), chorzy ci nie są zdolni do popełnienia przestępstwa³⁶. Tym niemniej, zdaniem Józefa

³³ J. Stryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 63; R. Botta, *La norma penale nel diritto della Chiesa*, Bologna 2001, s. 184: „Si tratta di delitti particolarmente gravi, non solo per il pericolo che Assi arrecano all’istituzione – nella specie il pericolo per il bene pubblico della Chiesa, ma anche perche, oltre ad attentare alla persona humana, la drgradano a mezzo per colpire il <simbolo> che essa incarna”.

³⁴ B.F. Pighin, *Diritto Penale Canonico*, Wenecja 2008, s. 143: „Il primo de delicti contemplate a difesa delle autorita ecclesiastiche e della liberta della Chiesa risente delle novita di natura ecclesiologica maturate nel concilio Vaticano II, le qual portano a giudicare in modo totalmente diverso del passato il reato di violenza fisica nei confronti di ministri sacri e di religiosi”.

³⁵ CIC 1983, can. 11: „Legibus mere ecclesiasticis tenentur baptizati in Ecclesia catholica vel in eandem recepti, quique sufficienti rationis usu gaudent et, nisi aliud iure expresse caveatur, septimum aetatis annum expleverunt”.

³⁶ CIC 1917, can. 2201, § 2: „Habitualiter amentes, licet quandoque lucida intervalla habeant, vel in certis quibusdam ratiocinationibus vel actibus sani videantur, delicti tamen incapaces praesumuntur”.

Krukowskiego w praktyce sądowej należy zawsze zasięgnąć opinii biegłych psychiatrów, czy podejrzany o popełnienie przestępstwa jest dotknięty trwałą chorobą psychiczną³⁷.

Z kolei w kan. 1323 KPK 1983 prawodawca kościelny zastrzegł, że nie podlega żadnej karze ten, kto w chwili przekroczenia ustawy lub nakazu karnego:

- 1) nie ukończył jeszcze 16 lat;
- 2) naruszył ustawę lub nakaz z ignorancji niezawinionej; na równi zaś z ignorancją stoi nieuwaga i błąd;
- 3) działał pod wpływem przymusu fizycznego lub na skutek przypadku, którego nie mógł przewidzieć lub przewidzianemu zapobiec;
- 4) działał pod wpływem chociażby względnie tylko ciężkiej bojaźni albo z konieczności lub wskutek wielkiej niedogodności, jeśli czynność nie jest wewnętrznie zła ani nie powoduje szkody dusz;
- 5) działał w zgodnej z prawem obronie własnej lub kogoś innego przeciwko niesprawiedliwemu napastnikowi, zachowując należyty umiar;
- 6) nie posiadał używania rozumu, z zachowaniem przepisów kan. 1324 § 1–2 i kan. 1325;
- 7) sądził bez winy, że zachodzi jedna z okoliczności, o jakich w pkt. 4 lub 5³⁸.

Należy wskazać, że *a contratio* do pkt. 4, z uwagi na to, iż czyn uprowadzenia lub przetrzymywania dla okupu jest ze swej natury zły i szkodliwy społecznie, jego popełnienie pod wpływem przymusu moralnego lub w stanie wyższej konieczności nie wyjmuje sprawcy spod kanonicznej odpowiedzialności karnej.

4.1.2.2. Przedmiot bezpośredniego działania – ofiara

Przedmiotem bezpośredniego działania w myśl kan. 1370 KPK 1983 są osoby duchowne i zakonnicy wykonujący w Kościele katolickim władzę lub pełniący określone posługi kościelne. Przede wszystkim w § 1 kan. 1370 KPK 1983 prawodawca wymienia osobę Biskupa Rzymskiego (papieża), następnie w § 2 osoby posiadające sakrę biskupią (biskupi), a w § 3 duchownych i zakonników obojga płci. Nie ma znaczenia do bytu omawianego przestępstwa fakt przejścia w stan spoczynku, np. na emeryturę, gdyż z racji przyjętych święceń lub złożonych ślubów wieczystych wymienione wyżej osoby cieszą się szczególnym autorytetem. Z tego względu ochrona karna przewidziana w kan. 1370 KPK 1983 przysługuje: kardynałom (o ile są duchownymi), biskupom i arcybiskupom

³⁷ J. Krukowski, *Komentarz do części I, księgi VI KPK*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r., Księga VI, Sankcje w kościele*, t. IV, pod red. W. Wójcika, J. Krukowskiego, F. Lempy, Lublin 1987, s. 136.

³⁸ CIC 1983, can. 1323: „Nulli poenae est obnoxius qui, cum legem vel praeceptum violavit: 1° sextum decimum aetatis annum nondum explevit; 2° sine culpa ignoravit se legem vel praeceptum violare; ignorantiae autem inadvertentia et error aequiparantur; 3° egit ex vi physica vel ex casu fortuito, quem praevidere vel cui praeviso occurrere non potuit; 4° metu gravi, quamvis relative tantum, coactus egit, aut ex necessitate vel gravi incommodo, nisi tamen actus sit intrinsece malus aut vergat in animarum damnum; 5° legitimae tutelae causa contra iniustum sui vel alterius aggressorem egit, debitum servans moderamen; 6° rationis usu carebat, firmis praescriptis cann. 1324, §1, n. 2 et 1325; 7° sine culpa putavit aliquam adesse ex circumstantiis, de quibus in nn. 4 vel 5”.

sprawującym swoje urzędy lub emerytowanym, w tym także biskupom tytularnym, legatom papieskim i nuncjuszom apostolskim, proboszczom, rektorom kościołów, kapelanom, wikariuszom i diakonom.

Należy zaznaczyć, że ochronie prawnej nie podlegają biskupi, którzy przyjęli sakrę biskupią nielegalnie, czyli bez papieskiego mandatu, ponieważ znajdują się w ekskomunice (kan. 1382 KPK 1983)³⁹, jak również ci biskupi, którzy zostali usunięci ze stanu duchownego np. na skutek przestępstwa pedofilii (kanon 1395 § 2 KPK 1983)⁴⁰.

Ostatnią grupę objętą ochroną karną kan. 1370 § 3 KPK 1983 stanowią zakonnicy (*religiosi*). Zgodnie z kan. 606 KPK 1983 należy przez nich rozumieć członków męskiego lub żeńskiego instytutu zakonnego życia konsekrowanego⁴¹. Nie ma natomiast zgodności wśród kanonistów co do tego, czy do grona zakonników należy także wliczać członków instytutów świeckich oraz stowarzyszeń życia apostolskiego, chociaż i oni są konsekrowani, a także nowicjuszy. Tadeusz Pawluk skłania się ku rozszerzającej interpretacji użytego w kan. 1370 § 3 KPK 1983 terminu *religiosi*, za którą jego zdaniem przemawia tradycja kanoniczna (kan. 6 § 2 KPK 1983⁴²). W odniesieniu zaś do nowicjuszy tego rodzaju tradycje potwierdza przepis kan. 614 KPK 1917⁴³. Innego zdania jest natomiast Antonio Calabrese, który opowiada się za ścisłą interpretacją terminu *religiosi*⁴⁴; podobnego zdania jest Jerzy Syryjczyk⁴⁵.

Przyznanie zakonnikom ochrony prawnej w tym zakresie zostało podyktowane tym, że składają oni specjalne śluby wynikające z rad ewangelicznych, a mianowicie: posłuszeństwa, czystości i ubóstwa, i w drodze takiej konsekracji zobowiązują się do szczególnej służby Bogu i Kościołowi. Takich zaś ślubów z całą pewnością nie składają nowicjusze.

Mając powyższe na uwadze, oprócz duchownych i zakonników, ofiarą przestępnego zamachu z kan. 1370 KPK 1983 nie może być zatem żadna osoba świecka, nawet będąca członkiem Kościoła katolickiego.

Należy tu zaznaczyć, że następstwem bezpośredniego działania na wymienione osoby jest także ograniczenie wolności działania określonej wspólnoty kościelnej, w której doszło do zdarzenia przestępczego, a w przypadku, gdy przedmiotem bezpośredniego działania sprawcy byłaby osoba papieża, wówczas uszczerbku doznaje cały Kościół. Jednakże następstwa wynikające z zastoso-

³⁹ CIC 1983, can. 1382: „Episcopus qui sine pontificio mandato aliquem consecrat in Episcopum, itemque qui ab eo consecrationem recipit, in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam incurrunt”.

⁴⁰ CIC 1983, can. 1395, § 2: „Clericus qui aliter contra sextum Decalogi praeceptum deliquerit, si quidem delictum vi vel minis vel publice vel cum minore infra aetatem sedecim annorum patratum sit, iustis poenis puniatur, non exclusa, si casus ferat, dimissione e statu clericali”.

⁴¹ CIC 1983, can. 606: „Quae de institutis vitae consecratae eorumque sodalibus statuuntur, pari iure de utroque sexu valent, nisi ex contextu sermonis vel ex rei natura aliud constet”.

⁴² KPK 1983, kan. 6, § 2: „Jeśli kanony niniejszego Kodeksu zawierają stare prawo, winny być interpretowane z uwzględnieniem również kanonicznej tradycji”.

⁴³ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 132.

⁴⁴ A. Calabrese, dz. cyt., s. 281–282.

⁴⁵ J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, s. 66.

wania przymusu wobec papieża i innych duchownych oraz zakonników nie stanowią elementów konstytutywnych przestępstwa określonego w kan. 1370 KPK 1983.

4.1.2.3. Znamiona czynności sprawczej

Znamiona czynności sprawczej w kan. 1370 KPK 1983 zostały określone słowami „stosuje przymus fizyczny”. Przymus fizyczny (*vis physica*) oznacza stosowanie siły w stosunku do osoby w celu zmuszenia jej do określonego działania lub powstrzymania się od działania. Wynika z tego, że istotą czynów zabronionych określonych w tym kanonie jest zewnętrzne użycie siły fizycznej, która narusza, jak trafnie zauważa J. Syryjczyk: 1) nietykalność cielesną lub 2) wolność osobistą albo 3) godność osoby konsekrowanej (zakonnika)⁴⁶.

W związku z tym należy podkreślić, że znamiona czynu zabronionego wyczerpuje każdy czyn, który godzi w którąkolwiek z wyżej wymienionych sfer osobistych. W konsekwencji też czyn ten może być popełniony na różne sposoby. Jeżeli chodzi o nietykalność cielesną, przestępstwo z kan. 1370 może być popełnione poprzez zranienie, pobicie, powalenie na ziemię, obrzucenie kamieniami, skrępowanie, itp. Z kolei w wolność osobistą godzić będzie przykładowo: bezprawne zatrzymanie, przetrzymywanie, uwięzienie, wyrzucenie lub wygnanie czy uprowadzenie. Natomiast godność osobistą wymienionych podmiotów naruszać będą takie czyny, jak np. popchnięcie, obrzucenie błotem, oplucie, obnażenie z ubrania, itp.

Jeżeli, któryś z tych czynów byłby dokonany wobec papieża, posiadającego w Kościele najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę rządzenia – i powinien ją w myśl kan. 331 KPK 1983⁴⁷ wykonywać w sposób nieskrępowany – czyn ten będzie stanowił wyjątkowo ciężkie przestępstwo, gdyż w najwyższym stopniu będzie ograniczać wolność należną Głowie Kościoła katolickiego.

4.1.2.4. Okoliczności modalne

Zastosowanie przymusu fizycznego wobec papieża lub jakiegokolwiek biskupa należącego do Kolegium Biskupów nie wymaga zaistnienia żadnej okoliczności modalnej. Przestępstwo to może być zatem popełnione bez względu na okoliczności związane z czasem, miejscem, sytuacją lub użyciem określonych środków.

⁴⁶ Tamże, s. 63.

⁴⁷ KPK 1983, kan. 331: „Biskup Kościoła Rzymskiego, w którym trwa urząd udzielony przez Pana samemu Piotrowi, pierwszemu z Apostołów, a który ma być przekazywany jego następcom, jest Głową Kolegium Biskupów, Zastępcą Chrystusa i Pasterzem całego Kościoła tutaj na ziemi. Dlatego, z racji swego urzędu, posiada on najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrępowany”; CIC 1983, can. 331, § 1: „Ecclesiae Romanae Episcopus, in quo permanet munus a Domino singulariter Petro, primo Apostolorum, concessum et successoribus eius transmittendum, Collegii Episcoporum est caput, Vicarius Christi atque universae Ecclesiae his in terris Pastor; qui ideo vi muneris sui suprema, plena, immediata et universalis in Ecclesia gaudet ordinaria potestate, quam semper libere exercere valet”.

4.1.3. Znamiona strony podmiotowej

Do zaistnienia przestępstwa konieczny jest świadomy i dobrowolny zamiar⁴⁸ ograniczenia zewnętrznej wolności osoby duchownej lub zakonnej.

Jeżeli chodzi o wywarcie przymusu fizycznego wobec papieża lub jakiegokolwiek biskupa należącego do Kolegium Biskupów, może on wynikać z dowolnego motywu, a więc także z chęci uzyskania korzyści majątkowych, czyli dla okupu. Do tej pory nie zdarzyło się wprawdzie, by uprowadzono czy przetrzymywano papieża z żądaniem okupu w zamian za jego uwolnienie, to jednak doszło już kilkakrotnie na Bliskim Wschodzie (np. w Syrii) do uprowadzenia miejscowych biskupów przez terrorystów, m.in. islamistów⁴⁹.

W wypadku przymusu wobec niższych duchownych i zakonników lub zakonnic kanon wymaga, by przymus ten wynikał z pogardy dla wiary, Kościoła, władzy lub posługi kościelnej. Jeżeli zatem doszłoby do uprowadzenia lub przetrzymywania tych osób w celu uzyskania okupu bez takiego motywu, czyn tego rodzaju nie mógłby być zakwalifikowany jako przestępstwo z kan. 1370 KPK 1983.

Gdyby natomiast działaniu sprawców uprowadzenia dla okupu towarzyszył opisany powyżej motyw pogardy, wówczas sprawcy podlegaliby sankcjom karnym przewidzianym w omawianym kanonie KPK 1983. Nie ulega wątpliwości, że motyw taki pojawia się coraz częściej u sprawców porwań duchownych na Bliskim Wschodzie i w Afryce, m.in. radykalnych wyznawców islamu, którzy traktują katolickich duchownych i zakonników jako niewiernych.

4.1.4. Zagrożenie karą i środkami karnymi

Sprawcy czynów określonych w kan. 1370 KPK 1983 podlegają zróżnicowanym sankcjom karnym⁵⁰ w zależności od czynnego podmiotu przestępstwa (sprawcy) i biernego podmiotu przestępstwa (przedmiot bezpośredniego działania – ofiara).

Wywarcie przymusu fizycznego wobec papieża zostało obwarowane ekskomuniką *latae sententiae* zarezerwowaną Stolicy Apostolskiej⁵¹.

Należy zaznaczyć, że ekskomunika jest najcięższą spośród kar poprawczych (cenzur) stosowanych w systemie prawa kanonicznego⁵². Polega generalnie na

⁴⁸ Szerzej zob. A. D'Auria, *Delitto e imputabilità nell'ordinamento penale canonico*, w: *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Roma 2003, s. 103–129.

⁴⁹ Zob. artykuły: *Włoski ksiądz Paolo Dall'Oglio został uprowadzony w Syrii*, <wiadomości.onet.pl>, 06.08.2013, dostęp: 10.07.2014; *Polski ksiądz porwany w Afryce. Chcą go wymienić na lidera grupy Abdulaje Miskine'a*, <wiadomości.dziennik.pl>, 14.10.2014, dostęp: 14.10.2014.

⁵⁰ Szerzej zob. M. Myrcha, *Niektóre aspekty prawa karnego w Kodeksie z 1983 roku*, w: *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu prawa kanonicznego*, pod red. J. Syryjczyka, Warszawa 1985, s. 256–278; tenże, *Problem grzechu w karnym ustawodawstwie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 1986, nr 1–2, s. 43–80.

⁵¹ Zob. A. Borrás, *De excommunicatione in viginti codice*, „Periodica” 1990, nr 79, s. 713–732; tenże, *L'excommunication dans le nouveau code de droit canonique*, Paris 1987, s. 52.

⁵² Zob. J. Syryjczyk, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 1990, nr 3–4, s. 173–196; tenże, *Pojęcie ekskomuniki*

różnych zakazach zabraniających udziału w życiu publicznym w Kościele, ale nie wyklucza ze społeczności kościelnej. Zakazy te zostały ujęte w kan. 1331 § 1 i 2 KPK 1983⁵³.

Ze względu na sposób jej wymierzenia, w systemie prawa kanonicznego obrządku łacińskiego rozróżnia się ekskomunikę *ferendae sententiae* i *latae sententiae*⁵⁴.

Pierwsza z nich jest wymierzana w drodze wyroku sądowego lub dekretu administracyjno-sądowego. Druga natomiast dosięga sprawcę z mocy samego prawa z chwilą popełnienia przestępstwa (bez wyroku sądowego). Zagrożenie karą ekskomunikacji *latae sententiae* w prawie kanonicznym występuje w przypadku przestępstw uznanych za najcięższe przestępstwa kościelne. W ten sposób prawodawca kościelny gwarantuje penalizację czynów także tajnych i trudnych do wykrycia.

Wskazać należy, że tego rodzaju kara nie występuje w systemie prawa państwowego, który nie dopuszcza pozasądowego sposobu wymierzania kar i nie zna kar poprawczych, tj. takich, z których zwolnienie może nastąpić po stwierdzeniu przez autorytet kościelny nawrócenia się sprawcy i dokonania przez niego adekwatnego zadośćuczynienia za wyrządzone zło.

Z uwagi na to, że przewidziana w kan. 1370 § 1 KPK 1983 ekskomunikacja *latae sententiae* została zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, zwolnienia z tej kary może dokonać jedynie papież lub w jego imieniu upoważniony do tego organ Kurii Rzymskiej.

w świetle zadań pastoralnych Kościoła w Projekcie prawa karnego z 1973 r. oraz w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r., „Prawo Kanoniczne” 1989, nr 1–2, s. 127–156; L. Gerosa, *La scomunica è una pena? Saggio per una fondazione teologica del diritto penale canonico*, Fribourg 1984, s. 149–156.

⁵³ KPK 1983, kan. 1331: „§ 1. „Ekskomunikowanemu zabrania się: 1° jakiegokolwiek udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu; 2° sprawować sakramenty i sakramentalia oraz przyjmować sakramenty; 3° sprawować kościelne urzędy lub posługi albo jakiegokolwiek inne zadania, bądź wykonywać akty rządzenia. § 2. Jeśli ekskomunikacja została wymierzona lub deklarowana, przestępca: 1° gdyby chciał działać wbrew postanowieniu § 1, n. 1, powinien być usunięty albo czynność liturgiczna powinna być przerwana, chyba że przeszkadza temu poważna przyczyna; 2° nieważnie podejmuje akty rządzenia, które według § 1, n. 3, są niegodziwe; 3° nie może korzystać z przywilejów wcześniej mu udzielonych; 4° nie może ważnie otrzymać w Kościele godności, urzędu lub innego zadania; 5° dochody z tytułu godności, urzędu, jakiegokolwiek zadania i posiadanej ewentualnie w Kościele pensji nie stanowią jego własności”; CIC 1983, kan. 1331: „§ 1. Excommunicatus vetatur: 1° ullam habere participationem ministerialem in celebrandis Eucharistiae Sacrificio vel quibuslibet aliis cultus caerimoniis; 2° sacramenta vel sacramentalia celebrare et sacramenta recipere; 3° ecclesiasticis officiis vel ministeriis vel muneribus quibuslibet fungi vel actus regiminis ponere. § 2. Quod si excommunicatio irrogata vel declarata sit, reus: 1° si agere velit contra praescriptum § 1, n. 1, est arcendus aut a liturgica actione est cessandum, nisi gravis obstet causa; 2° invalide ponit actus regiminis, qui ad normam § 1, n. 3, sunt illiciti; 3° vetatur frui privilegiis antea concessis; 4° nequit valide consequi dignitatem, officium aliudve munus in Ecclesia; 5° fructus dignitatis, officii, muneris cuiuslibet, pensionis, quam quidem habeat in Ecclesia, non facit suos”.

⁵⁴ Zob. J. Syryjczyk, *Wymiar kar „latae sententiae” w świetle przepisów Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, „Prawo Kanoniczne” 1985, nr 3–4, s. 41–64; F. Nigro, *Liber VI. De sanctionibus in Ecclesia*, w: *Commento al Codice di Diritto Canonico*, a cura di P.V. Pinto, Roma 1985, s. 759–831; A. Urru, *Sanzioni penali nella Chiesa*, Roma 1996, s. 205–206.

Jeżeli sprawcą czynu z omawianego kan. 1370 § 1 KPK 1983 byłby duchowny, wówczas sędzia kościelny, zważywszy na wagę dokonanego przestępstwa, może do deklaracji ekskomuniki dodać inne kary, nie wyłączając dymisji ze stanu duchownego, która pozbawia duchownego prawa do wykonywania władzy święceń i rządzenia w Kościele, bez możliwości powrotu do stanu duchownego.

Wskazać przy tym należy, że w powszechnej ocenie wprowadzenie lub przetrzymywanie dla okupu oznacza działanie z bardzo niskich pobudek, zasługujące na wyjątkowo surową karę. W związku z tym można wnosić, że w przypadku porwania dla okupu papieża działanie kościelnych organów sprawiedliwości nie ograniczyłoby się do samej deklaracji kary ekskomuniki *latae sententiae*, lecz zastosowane byłyby kary ekspiacyjne określone w kan. 1336 KPK 1983, takie jak: pozbawienie władzy, urzędu, prawa, przywileju, uprawnień, łaski, tytułu nawet czysto honorowego – także wobec sprawcy niebędącego duchownym⁵⁵.

Z kolei wywarcie przymusu fizycznego wobec biskupa pozostającego we wspólnocie z papieżem (kan. 1370 § 2 KPK 1983) spowoduje zaciągnięcie kary interdyktu *latae sententiae*. Gdyby zaś sprawcą tego czynu był duchowny, z chwilą jego popełnienia zaciąga także suspensę *latae sententiae*.

Interdykt i suspensa są również karami poprawczymi (cenzurami). Obie – jak wskazuje na to przydawka *latae sententiae* – nałożone zostają na sprawcę z mocy prawa z chwilą dokonania przestępstwa.

Pod względem merytorycznym kara interdyktu wiąże przestępcę zakazami: 1) jakiegokolwiek ministerialnego udziału w sprawowaniu Eucharystii i innych obrzędach kultu; 2) sprawowania sakramentów i sakramentaliów oraz 3) przyjmowania sakramentów⁵⁶.

Kara suspensy natomiast, która może być stosowana jedynie wobec duchownych, zabrania: 1) wszystkich lub tylko niektórych aktów władzy święceń; 2) wszystkich lub tylko niektórych aktów władzy rządzenia; 3) wykonywania wszystkich lub tylko niektórych uprawnień i zadań związanych z urzędem⁵⁷.

⁵⁵ KPK 1983, kan. 1336: „§ 1. Kary ekspiacyjne, które mogą obowiązywać przestępcę albo na stałe, albo na czas określony lub nieokreślony, oprócz innych, ustanowionych ewentualnie ustawą, są następujące: 1° zakaz lub nakaz przebywania na określonym miejscu lub terytorium; 2° pozbawienie władzy, urzędu, zadania, prawa, przywileju, uprawnienia, łaski, tytułu, odznaczenia, nawet czysto honorowego; 3° zakaz korzystania z tego, co wyliczono w n. 2, lub zakaz korzystania z tego w określonym miejscu lub poza określonym miejscem; tego rodzaju zakazy nigdy nie powodują nieważności; 4° karne przeniesienie na inny urząd; 5° wydalenie ze stanu duchownego. § 2. Karami wiążącymi mocą samego prawa mogą być tylko te kary ekspiacyjne, które wyliczono w § 1, n. 3”: CIC 1983, can. 1336: „§ 1. Poenae expiatoriae, quae delinquentem afficere possunt aut in perpetuum aut in tempus praefinitum aut in tempus indeterminatum, praeter alias, quas forte lex constituerit, hae sunt: 1° prohibitio vel praescriptio commorandi in certo loco vel territorio; 2° privatio potestatis, officii, muneris, iuris, privilegii, facultatis, gratiae, tituli, insignis, etiam mere honorifici; 3° prohibitio ea exercendi, quae sub n. 2 recensentur, vel prohibitio ea in certo loco vel extra certum locum exercendi; quae prohibitiones numquam sunt sub poena nullitatis; 4° translatio poenalis ad aliud officium; 5° dimissio e statu clericali. § 2. Latae sententiae eae tantum poenae expiatoriae esse possunt, quae in § 1, n. 3 recensentur”.

⁵⁶ Zob. KPK 1983, kan. 1332 i kan. 1331 § 1 n. 1 i 2.

⁵⁷ CIC 1983, can. 1333: „§ 1. Suspendio, quae clericos tantum afficere potest, vetat: 1° vel omnes vel aliquos actus potestatis ordinis; 2° vel omnes vel aliquos actus potestatis regiminis; 3° exercitium vel omnium vel aliquorum iurium vel munerum officio inhaerentium”.

Z uwagi na to, że w kan. 1370 § 2 KPK 1983 kara suspensy nie została zawężona do zakazu niektórych tylko aktów, oznacza to, że odnosi się ona do wszystkich możliwych czynności wynikających z władzy święceń lub władzy rządzenia wykonywanych przez duchownych.

Zastosowanie przymusu fizycznego wobec niższego duchownego lub zakonika, o ile zostało dokonane z przewidzianego w ustawie motywu pogardy (kan. 1370 § 3 KPK 1983), jest zagrożone w Kościele obligatoryjnymi i nieokreślonymi karami *ferendae sententiae*. Sędzia kościelny ma obowiązek nałożenia sprawiedliwej kary, czyli takiej, która uwzględniałaby motywy dokonania przestępstwa, stan przestępcy i inne okoliczności mające wpływ na wagę popełnionego czynu.

Reasumując, należy stwierdzić, że regulacja prawna zawarta w przepisach kan. 1370 § 1–3 KPK 1983, chociaż nie mówi *expressis verbis* ani o uprowadzeniu, ani o przetrzymywaniu dla okupu, dopuszcza *implicite* możliwość ukarania jego sprawcy – w przypadku uprowadzenia papieża lub innego biskupa należącego do Kolegium Biskupów w Kościele katolickim. Nie wyklucza możliwości ukarania sprawcy za tego rodzaju czyn także kan. 1370 § 3 KPK 1983, z tym jednak zastrzeżeniem, że w tym wypadku porwanie dla okupu musiałyby być związane z pogardą dla wiary, Kościoła, władzy lub posługi kościelnej. Należy podkreślić, że penalizacji z tego kanonu nie podlegają czyny uprowadzenia i przetrzymywania dla okupu, jeżeli przedmiotem bezpośredniego działania sprawcy byłyby osoby świeckie. Nie należy jednak wyciągać z tego wniosku, że prawo kanoniczne nie przewiduje ochrony karnej w przypadku porwania osoby świeckiej dla okupu, gdyż prawodawca objął te osoby ochroną w kan. 1397 KPK 1983.

4.2. Ochrona karna przewidziana w kan. 1397 § 1–3 KPK 1983

Kanon 1397 KPK 1983 stanowi:

„Kto popełnia zabójstwo albo siłą lub podstępem porywa lub zatrzymuje człowieka, bądź go okalecza czy poważnie rani, powinien być ukarany stosownie do ciężkości przestępstwa pozbawieniami i zakazami, o których w kan. 1336. Zabójstwo zaś osób, o których w kan. 1370, jest karane tam ustanowionymi karami”⁵⁸.

4.2.1. Dobro prawnie chronione

Przedmiotem ochrony przepisów tytułu VI KPK 1983, pt. „Przestępstwa przeciwko życiu i wolności człowieka”⁵⁹ są dobra szczególnie cenne dla każdego człowieka, a mianowicie jego życie, wolność fizyczna i nietykalność cielesna.

⁵⁸ CIC 1983, can. 1397: „Qui homicidium patrat, vel hominem vi aut fraude rapit vel detinet vel mutilat vel graviter vulnerat, privationibus et prohibitionibus, de quibus in can.1336, pro delicti gravitate puniatur; homicidium autem in personas de quibus in can.1370, poenis ibi statutis puniatur”.

⁵⁹ „De delictis contra hominis vitam et libertatem”.

Dobra chronione w kan. 1397 KPK 1983 lapidarnie ujmuje Tadeusz Pawluk, który uważa, że przepis kan. 1397 stoi na straży podstawowych praw człowieka: prawa do życia, wolności i osobistego bezpieczeństwa. Trafnie też zauważa, że przestępstwa przeciwko tym dobrom człowieka zwykle są ścigane przez władze państwowe, dlatego kanoniczna ustawa karna, przepisując kary za te przestępstwa, ogranicza się do sankcji ściśle kanonicznych⁶⁰.

Ze względu na temat niniejszej rozprawy przedmiotem rozważań w tym punkcie będzie tylko wolność fizyczna człowieka.

W tej kwestii Sobór Watykański II stwierdza, że „Bóg stworzył człowieka jako istotę rozumną, dając mu godność osoby obdarzonej możliwością decydowania i panowaniem nad swoimi czynami. Bóg bowiem zechciał człowieka pozostawić w ręku rady jego, żeby Stworzyciela swego szukał z własnej ochoty i Jego się trzymając, dobrowolnie dochodził do pełnej i błogosławionej doskonałości”⁶¹.

Z kolei Katechizm Kościoła katolickiego przytacza zdanie św. Ireneusza, w którym stwierdza on, że „człowiek jest istotą rozumną, a przez to podobną do Boga; został stworzony jako wolny i mający panowanie nad swoimi czynami”⁶².

W myśl deklaracji Soboru Watykańskiego II *Dignitatis humanae* (n. 2): „prawo do korzystania z wolności jest nieodłącznym wymogiem godności osoby ludzkiej”. Sama wolność w rozumieniu Katechizmu Kościoła katolickiego jest „możliwością działania lub niedziałania, a więc podejmowania przez siebie dobrowolnych działań”⁶³.

Zdaniem Soboru Watykańskiego II prawo to powinno być respektowane nie tylko w Kościele katolickim, lecz „powinno być uznane przez władze świeckie oraz chronione w granicach dobra wspólnego i porządku publicznego”⁶⁴.

4.2.2. Znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego

4.2.2.1. Podmiot przestępstwa – sprawca

Znamię podmiotu w kan. 1397 KPK 1983 zostało wyrażone w zaimku *qui* (kto). Odnosi się ono do wszystkich czynów zabronionych przepisami tego kanonu. Oznacza to, że wszystkie przestępstwa opisane w tym kanonie są przestępstwami powszechnymi. Innymi słowy, może je popełnić każdy, kto w myśl przepisów prawa kanonicznego jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

⁶⁰ T. Pawluk, dz. cyt., s. 153.

⁶¹ Sobór Watykański II, *Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* „*Gaudium et spes*”, nr 17.

⁶² Św. Ireneusz, *Adversus Haereses*, IV, 4, 3, w: *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, nr 1730, s. 411.

⁶³ *Katechizm Kościoła katolickiego*, n. 1744, s. 413.

⁶⁴ Sobór Watykański II, *Dignitatis humanae*, nr 7.

4.2.2.2. Przedmiot bezpośredniego działania – ofiara

Przedmiotem bezpośredniego działania wszystkich czynów zabronionych w kan. 1397 KPK 1983 jest żywy człowiek zrodzony przez kobietę, bez względu na stan jego zdrowia. Ofiarą może być zatem zarówno noworodek zdolny do samodzielnego życia poza łonem matki, jak i osoba dorosła w pełni sił fizycznych, czy też osoba ułomna lub w podeszłym wieku. Zarówno osoba, która podlega władzy rodzicielskiej, jak i osoba pełnoletnia.

Do bytu omawianych przestępstw nie ma znaczenia, czy człowiek będący ofiarą przestępnego działania lub zaniechania ma określony status społeczny w Kościele katolickim. Innymi słowy nie ma znaczenia, czy przynależy do stanu świeckiego, czy jest duchownym, czy też zakonnikiem⁶⁵. Nie musi być nawet ochrzczony.

4.2.2.3. Znamiona czynności sprawczej

W kan. 1397 KPK 1983 prawodawca kościelny penalizuje trzy czyny zabronione:

- 1) zabójstwo,
- 2) pozbawienie wolności człowieka,
- 3) uszkodzenie ciała człowieka.

Każdy z tych czynów może łączyć się z faktem uprowadzenia lub przetrzymywania osoby ludzkiej dla okupu.

Jeżeli chodzi o pozbawienie wolności, dopuszcza się go ten, kto „*hominem vi aut fraude rapit vel detinet*”. W tłumaczeniu: kto siłą lub podstępem porywa lub zatrzymuje człowieka⁶⁶. Użyta w kanonie forma osobowa *rapit* wywodzi się od łacińskiego czasownika „*rapio*”, co znaczy chwytać, porywać, zabierać, uprowadzić⁶⁷. Czynność przestępna polega w tym przypadku na uprowadzeniu człowieka z miejsca, w którym on dobrowolnie przebywał na inne miejsce wbrew jego woli. W przypadku małoletniego wbrew jego woli lub osób powołanych do

⁶⁵ KPK 1983, kan. 207: „§ 1. Z ustanowienia Bożego są w Kościele wśród wiernych święci szafarze, których w prawie nazywa się też duchownymi, pozostałych zaś nazywa się świeckimi. § 2. Spośród jednych i drugich wywodzą się wierni, którzy profesją rad ewangelicznych, przez śluby lub inne święte więzy, przez Kościół uznane i zatwierdzone, w sposób szczególnie poświęcają się Bogu, a także pomagają w zbawczej misji Kościoła. Ich stan, choć nie odnosi się do hierarchicznej struktury Kościoła, jednak należy do jego życia i świętości”; CIC 1983, can. 207: „§ 1. „Ex divina institutione, inter christifideles sunt in Ecclesia ministri sacri, qui in iure et clerici vocantur; ceteri autem et laici nuncupantur. § 2. Ex utraque hac parte habentur christifideles, qui professione consiliorum evangelicorum per vota aut alia sacra ligamina, ab Ecclesia agnita et sancita, suo peculiari modo Deo consecrantur et Ecclesiae missioni salvificae prosunt; quorum status, licet ad hierarchicam Ecclesiae structuram non spectet, ad eius tamen vitam et sanctitatem pertinent”.

⁶⁶ Zob. KPK 1983, kan. 1397.

⁶⁷ *Słownik łacińsko-polski*, pod red. B. Kruczkiewicz, Lwów–Warszawa 1925, s. 45; F. Bobrowski, *Słownik łacińsko-polski*, t. II, Wilno 1905, s. 1060; J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2006, s. 819; A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 586.

opieki lub nadzoru nad nim, np. rodziców, dziadków, nauczyciela w szkole lub innych opiekunów prawnych lub faktycznych⁶⁸.

Alternatywną formą pozbawienia wolności określoną w kan. 1397 KPK 1983 jest zatrzymanie człowieka. Określa je znamię czasownikowe „*detinet*” (zatrzymuje). Słowo to wywodzi się z czasownika „*detenere*”, który oddawany jest w języku polskim jako: trzymać mocno, zatrzymywać, krępować, wstrzymywać, przytrzymać, odciągać⁶⁹. Biorąc pod uwagę wymienione znaczenia czasownika *detineo*, należy przyjąć, że zatrzymanie człowieka w rozumieniu kan. 1397 KPK 1983 oznacza uniemożliwienie mu swobodnego postępowania w miejscu jego dobrowolnego przebywania, bez możliwości swobodnego opuszczenia miejsca tego zatrzymania. Rozumie się przez nie również przetrzymywanie osoby, jeżeli doszło do uprzedniego jej uprowadzenia.

Podobnie określa czynność sprawczą Tadeusz Pawluk, który uważa, że karalne zatrzymanie polega na zatrzymaniu osoby w miejscu jej zamieszkania, albo do którego przybyła dobrowolnie, bez dania jej możliwości opuszczenia tego miejsca. Takie zatrzymanie jego zdaniem, podobnie jak uprowadzenie, ma na celu zmuszenie osoby do określonego zachowania się⁷⁰.

Nie mają znaczenia środki użyte do zatrzymania ofiary wbrew jej woli, np. skrupowanie, związanie kończyn, przykucie do ściany, zabranie odzieży, zamknięcie pomieszczenia czy uwięzienie jej pod strażą.

Nie stanowi przestępstwa zatrzymania egzekucja kanonicznej sankcji karnej w postaci nakazu lub zakazu przebywania na określonym miejscu lub terytorium odnosząca się do duchownych⁷¹.

Jerzy Syryjczyk trafnie zauważa, że przestępne zatrzymanie może być pełnione nie tylko przez działanie, lecz także przez zaniechanie, które wystąpi wtedy, gdy sprawca nie uwalnia ofiary, chociaż ciąży na nim taki obowiązek, np. zatrzymanie osoby aresztowanej, pomimo upływu legalnego terminu dotyczącego zwolnienia aresztanta.

4.2.2.4. Okoliczności modalne

Drugi z czynów zagrożonych sankcją karną w kan. 1397 KPK 1983, tj. pozbawienie wolności człowieka, zarówno w postaci porwania, jak i zatrzymania – wymaga do swojego bytu użycia przez sprawcę przemocy lub podstęp.

⁶⁸ F. Lempa, *Sankcje w kościele (kanony 1311–1399)*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, s. 280.

⁶⁹ F. Bobrowski, *Słownik łacińsko-polski*, t. I, Wilno 1905, s. 1112.

⁷⁰ T. Pawluk, dz. cyt., s. 152–153.

⁷¹ Sankcja zakazu lub nakazu przebywania na określonym miejscu lub terytorium stanowi karę ekspiacyjną zgodnie z Can. 1336 § 1 n.1 CIC 1983: „*Poenae expiatoriae, quae delinquentem afficere possunt aut in perpetuum aut in tempus praefinitum aut in tempus indeterminatum, praeter alias, quas forte lex constituerit, hae sunt: 1° prohibitio vel praescriptio commorandi in certo loco vel territorio*”.

Przemoc według Tadeusza Pawluka polega na użyciu siły fizycznej, natomiast działanie podstępne – na posunięciu mającym na celu zmylenie kogoś, by ten zachował się zgodnie z oczekiwaniami sprawcy, szkodliwymi dla siebie⁷².

4.2.3. Znamiona strony podmiotowej

Do popełnienia przestępstwa pozbawienia wolności człowieka w drodze uprowadzenia lub zatrzymania wymagane jest wystąpienie u sprawcy zamiaru bezpośredniego⁷³, na co wskazują wprost okoliczności modalne, tj. użycie siły fizycznej lub podstępu (*vi aut fraude*). Takie stanowisko podzielają m.in. Florian Lempa i Jerzy Syryjczyk⁷⁴.

4.2.4. Zagrożenie karą i środkami karnymi

Za przestępstwa określone w kan. 1397 KPK 1983, w tym za wskazane powyżej pozbawienie wolności człowieka, prawodawca kościelny przewiduje obligatoryjne sankcje karne.

Sędzia kościelny ma obowiązek prawny ukarać ich sprawcę pozbawieniami i zakazami, o których mówi kan. 1336 KPK 1983, stosownie do wielkości przestępstwa.

Należy pamiętać, że wymienione w kan. 1397 KPK 1983 przestępstwa należą do kategorii przestępstw mieszanych (*delicta mixta*), tzn. są one penalizowane zarówno w systemie prawa kanonicznego, jak i prawa państwowego. Z racji tego, iż są one ścigane z urzędu z woli prawodawcy państwowego, prawodawca kościelny zachowuje daleko idącą powściągliwość w ich karaniu⁷⁵, gdyż zgodnie z wynikającą z prawa natury zasadą, która głosi, że nie można dwa razy karać za ten sam czyn (*ne bis idem*) i w tym przypadku zezwala sędziemu kościelnemu na powstrzymanie się od wymierzenia jakiegokolwiek kary lub na wymierzenie mniejszej kary kanonicznej⁷⁶, jeżeli sprawca został już wystarczająco ukarany przez sąd państwowy lub przewiduje się, że będzie ukarany przez organ państwowej władzy sądowej⁷⁷.

⁷² T. Pawluk, dz. cyt., s. 152.

⁷³ Zob. G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności w prawie karnym Kościoła*, „Prawo Kanoniczne” 2004, nr 1–2, s. 93–110.

⁷⁴ F. Lempa, *Sankcje w kościele...*, s. 278; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, s. 173–174.

⁷⁵ Szerzej zob. M. Ventura, *Pena e penitenza nel diritto canonico postconciliare*, Perugia 1996, s. 183–191.

⁷⁶ Szerzej zob. G.P. Montini, *I rimedi penali e le penitenze: un'alternativa alle pene*; in: *Il processo penale canonico*, s. 75–101.

⁷⁷ KPK 1983, kan. 1344, nr 2: „Chociaż ustawa używa słów nakazujących, sędzia zgodnie z własnym sumieniem i roztropnością może [...] 2 powstrzymać się od wymierzenia kary lub wymierzyć karę mniejszą albo zastosować pokutę, jeśli winny się poprawił i naprawił zgorzenie albo jeśli został już przez władzę świecką wystarczająco ukarany lub przewiduje się, że będzie ukarany”; CIC 1983, can. 1344, nr 2: „Etiam si lex utatur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest: [...] 2 a poena irroganda abstinere vel poenam mitiorem irrogare aut poeniten-

Warto wskazać, że wszystkie przestępstwa określone w kan. 1397 KPK 1983, jeżeli chodzi o skargę karną, przedawniają się⁷⁸ po upływie pięciu lat, licząc od dnia ich popełnienia (kan. 1362 § KPK 1983)⁷⁹. Zachodzi zatem różnica w tej kwestii między prawem kanonicznym i polskim prawem karnym, które przestępstwo uprowadzenia lub przetrzymywania zakładnika dla okupu określone w art. 252 k.k. jest zbrodnią, która przedawnia się po upływie lat dwudziestu⁸⁰.

5. Zakończenie

Z przeprowadzonej analizy dogmatyczno-prawnej przepisów prawa kanonicznego Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego wynika, że zawarte w kan. 1370 i kan.1397 KPK 1983 normy sankcjonowane dopuszczają możliwość ukarania sprawców czynów polegających na uprowadzeniu lub przetrzymywaniu dla okupu zarówno osób pełniących funkcje kościelne, jak i każdego innego człowieka. Tego rodzaju porwania lub przetrzymywania, podobnie jak w społeczności państwowej, mogą godzić zarówno w porządek publiczny, a bezpośrednio w prawidłowość funkcjonowania struktur kościelnych, jak i w wolność osobistą człowieka. Prawu kanonicznemu nie jest znany typ kwalifikowany przestępstwa porwania lub przetrzymywania dla okupu, charakteryzujący się znamieniem modalnym „ze szczególnym okrucieństwem”. Przy wymierzaniu kary za tego rodzaju przestępstwa (*delicta mixta*) autorytet kościelny (sędzia lub kompetentny przełożony kościelny) jest obowiązany brać pod uwagę autorytet i godność osobistą ofiary oraz respektować zasadę *ne bis in idem*, jeżeli sprawca został już ukarany przez władzę państwową.

KIDNAPPING OR HOSTAGE-KEEPING FOR RANSOM IN ROMAN CATHOLIC CANON LAW

SUMMARY

Subject of this article is the legal research on actions of kidnapping or hostage-keeping for ransom, and in return release of the hostages. Likewise in polish criminal law and other penal law systems, also in catholic canon law this is a crime.

tiam adhibere, si reus emendatus sit et scandalum reparaverit, aut si ipse satis a civili auctoritate punitus sit vel punitum iri praevideatur”.

⁷⁸ Szerzej zob. S. Czajka, *Przedawnienie w prawie karnem kanonicznym*, Lublin 1934, s. 103–161.

⁷⁹ KPK 1983, kan. 1362, § 1 nr 2: „Skarga karna wygasa na skutek przedawnienia po upływie trzech lat, chyba że chodzi: [...] 2 o skargę z tytułu przestępstw, o których w kan. 1394, 1395, 1397, 1398, która przedawnia się po upływie pięciolecia”; CIC 1983, can. 1362, § 1 nr 2: „Actio criminalis praescriptione extinguitur triennio, nisi agatur: [...] 2° de actione ob delicta de quibus in cann. 1394, 1395, 1397, 1398, quae quinquennio praescribitur”.

⁸⁰ Zob. art. 101 § 1 pkt 2 k.k.

The main point of the article is to illustrate the evolution of law regulations on these crimes, as well as dogmatic and legal analysis of can. 1370 and can. 1397 Code of Canon Law (CIC) from the year 1983, which are related to it. The article also relates to notification problem and expiration of prosecution.

KEY WORDS: kidnapping for ransom, hostage-taking, hostage keeping, ransom, kidnapping of clerics, Code of Canon Law 1983, criminal canon law